

Autoreferat

1. Imię i Nazwisko: Katarzyna Łasak

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:

30 czerwca 1994 r. – magister prawa, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego;

11 grudnia 2000 r. – doktor nauk prawnych, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego, rozprawa doktorska pod tytułem „Prawnomiędzynarodowa ochrona wolności związkowej” przygotowana pod kierunkiem naukowym dra hab. Krzysztofa Drzewickiego, prof. UG.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych:

od 18 października 2002 r. – adiunkt w Katedrze Prawa Międzynarodowego Publicznego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego.

4. Wskazanie osiągnięcia¹ wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego:

Autorstwo monografii pod tytułem: „Prawa społeczne w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka”.

¹ w przypadku, gdy osiągnięciem tym jest praca/ prace wspólne należy przedstawić oświadczenia wszystkich jej współautorów określające indywidualny wkład każdego z nich w jej powstanie.

b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa):

Katarzyna Łasak, *Prawa społeczne w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, Warszawa: Instytut Wydawniczy EuroPrawo, 2013.

c) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Celem monografii jest omówienie wykładni Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 r.² (Konwencja) z perspektywy zasady niepodzielności. W książce starano się zilustrować, w jaki sposób Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC) udziela ochrony na podstawie traktatu o prawach politycznych i obywatelskich takim prawom społecznym, jak: prawu do pracy i prawom z nim związanym, prawu do ochrony zdrowia, prawu do mieszkania oraz prawu do nauki.

Współcześnie, mimo podziału praw człowieka na prawa polityczne i obywatelskie, gospodarcze, socjalne i kulturalne (prawa społeczne) oraz prawa solidarności, przyjmuje się, że są one niepodzielne, wzajemnie powiązane oraz że realizacja jednych wywiera oczywisty wpływ na wykonywanie pozostałych.

W prawie Rady Europy (RE) niepodzielność, wzajemne powiązanie oraz współzależność implementacji praw człowieka różnych generacji wynika pośrednio ze wstępu do Konwencji. Preambuła zawiera odniesienie do Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 1948 r.³ (Powszechna Deklaracja) wskazując, iż „zmierza ona do zapewnienia powszechnego i efektywnego stosowania zawartych w niej praw”. Jednocześnie we wstępie do Konwencji rządy państw europejskich zapewniają o „podjęciu pierwszych kroków w celu zbiorowego zagwarantowania niektórych praw wymienionych w Powszechnej Deklaracji”.

Konwencja gwarantuje w założeniu przede wszystkim prawa polityczne i obywatelskie. Takie ujęcie wynika z faktu, iż w momencie tworzenia Konwencji ograniczono się do wprowadzenia zbiorowych gwarancji wykonywania do tych praw i wolności, które we wszystkich demokratycznych państwach długotrwale stosowano. Prawa społeczne stanowiące, w przekonaniu twórców Konwencji, odrębną wartość miałyby zostać zdefiniowane i chronione w przyszłości. Przyjęto zatem, że ugruntowanie demokracji politycznej powinno wyprzedzać wprowadzenie demokracji społecznej⁴.

Podział praw człowieka na pierwszą i drugą generację, a także, adekwatnie, odrębność ich regulacji w dokumentach prawa międzynarodowego, w tym prawa RE, ma odmienne

² Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284.

³ Kędzia Z. (red.), *Prawa człowieka. Dokumenty*, Warszawa–Wrocław: Ossolineum, 1989, s. 24–31.

⁴ Council of Europe, Consultative Assembly, First Session, Reports, 1949, s. 1144.

uzasadnienie. Prawa polityczne i obywatelskie oraz prawa gospodarcze, socjalne i kulturalne mają różną historię, ideologię i, co najważniejsze, normatywną strukturę. Wymienione różnice decydują o ogólnej charakterystyce praw człowieka pierwszej i drugiej generacji wpływając na kształt i wybór środków kontroli ich przestrzegania, jak również kierunek implementacji.

Zarysowane odrębności między prawami politycznymi i obywatelskimi oraz prawami gospodarczymi, socjalnymi i kulturalnymi nie pozostały obojętne dla dyskusji o metodach i poziomie ochrony w ramach RE. Państwa członkowskie organizacji podjęły decyzję o uchwaleniu dwóch różnych traktatów chroniących odrębnie prawa człowieka pierwszej i drugiej generacji, czyli odpowiednio Konwencji i Europejskiej Karty Społecznej z 1961 r.⁵ (EKS). Co więcej, godząc się na kontrolę przestrzegania zobowiązań państw kreowanych przez Konwencję w trybie dwóch różnych mechanizmów skargowych, tj. skargi międzypaństwowej i priorytetowej dla ochrony ‘roszczeń’⁶ jednostek skargi indywidualnej, odrzuciły jako niewłaściwe analogiczne rozwiązanie w odniesieniu do praw statuowanych EKS.

Reżim praw człowieka wprowadzony przez prawo RE przyczynił się do utrwalenia formalnej kategoryzacji praw człowieka na prawa polityczne i obywatelskie oraz prawa gospodarcze, socjalne i kulturalne i, co istotne, do akceptacji różnego standardu ich ochrony. Ten, czyje prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego bądź wolność wyrażania opinii zostały naruszone, posiada czynną legitymację do wniesienia skargi indywidualnej. Ofiara naruszenia prawa do pracy, prawa do ochrony zdrowia czy też prawa do uczestnictwa w życiu kulturalnym państwa ma nader ograniczoną możliwość dochodzenia ‘roszczeń’.

Słaby relatywnie poziom ochrony praw społecznych prowokuje pytanie o możliwość skutecznego wykorzystania pojęcia niepodzielności w celu egzekwowania ‘roszczeń’ gospodarczych, socjalnych i kulturalnych. Jeżeli termin *niepodzielność* nie jest zbiorem pustym, lecz ma określoną przez prawo treść, można żądać udzielenia ochrony ‘roszczeniom’ gospodarczym, socjalnym i kulturalnym przed organami kontroli przestrzegania przez państwa praw politycznych i obywatelskich argumentując, iż prawa człowieka są niepodzielne, wzajemnie powiązane oraz że realizacja jednych wywiera oczywisty wpływ na wykonywanie pozostałych. W ten sposób jednostka potencjalnie uzyskuje dostęp do procedur

⁵ Dz.U. z 1999 r. Nr 8, poz. 67.

⁶ Z uwagi na szersze rozumienie pojęcia *roszczenie* w dziedzinie praw człowieka w porównaniu z prawem cywilnym używam (dla podkreślenia tej różnicy) cudzysłowu.

służących ochronie praw człowieka pierwszej generacji, a niewykorzystywanych jeszcze dla dochodzenia praw człowieka drugiej generacji (skargi indywidualne typu obligatoryjnego).

Badając skutki prawne implementacji terminu *niepodzielność* słuszne jest rozważyć, jakie związki zachodzą pomiędzy treścią i funkcjami praw politycznych i obywatelskich a prawami gospodarczymi, socjalnymi i kulturalnymi. Wyjściowym punktem odniesienia dla badania obranego problemu w omawianej monografii stała się, z uwagi na swoją specyfikę materialną i formalną, Konwencja oraz działalność organów kontroli jej przestrzegania, nieistniejącej od 1998 r. Europejskiej Komisji Prawa Człowieka (EKPC), ETPC, a także Komitetu Ministrów RE (KM RE). Stosownie, ocena celowości posługiwania się pojęciem *niepodzielność* dla egzekwowania 'roszczeń' gospodarczych, socjalnych i kulturalnych opiera się w dyskutowanym opracowaniu na weryfikacji metodologii badania przez organy kontroli Konwencji zobowiązań państw we wskazanym zakresie. Inaczej, pierwszoplanowym celem badawczym monografii było uzyskanie odpowiedzi na pytanie o sensowność dochodzenia praw człowieka drugiej generacji na podstawie traktatu zobowiązującego państwa do implementacji praw politycznych i obywatelskich.

Podjęty problem badawczy, wydaje się, literalnie rzecz ujmując, błędnie albo też nielogicznie sformułowany. Wątpliwości może budzić zasadność zajmowania się ochroną praw człowieka drugiej generacji, jeżeli opracowanie ma koncentrować się na poszukiwaniu rzeczywistego zastosowania pojęcia *niepodzielność*. Kontrowersyjna wydawać się może również teza o potrzebie posługiwania się instytucją praw politycznych i obywatelskich dla badania zagadnień wiążących się z implementacją praw człowieka drugiej generacji. Jest oczywiste, że łatwiej i tym samym bardziej racjonalnie byłoby posłużyć się w tym celu traktatami ustanawiającymi w sposób wyraźny prawa gospodarcze, socjalne i kulturalne. Ponadto, w toku badania poprawności ich wykonywania dopuszczalne byłoby uwzględnić zdarzenia zachodzące w obszarach korespondujących z przedmiotem praw człowieka pierwszej generacji.

Jednakże odejście od tradycyjnego postrzegania praw człowieka pierwszej i drugiej generacji, a w szczególności rozumienia ich implementacji staje się konieczne z uwagi na zbyt wolną ewolucję mechanizmów ochrony praw gospodarczych, socjalnych i kulturalnych tak w prawie międzynarodowym, jak i krajowym. Należy także zauważyć, że orzeczenia, jakie zapadają w sprawach z powództwa jednostek, stanowią lepszy materiał analityczny do wykazania zależności zachodzących między prawami politycznymi i obywatelskimi a prawami gospodarczymi, socjalnymi i kulturalnymi w porównaniu ze sprawozdaniami organów kontroli, orzekających zgodnie z traktatami przewidującymi drugą generację praw

człowieka, czyli, przykładowo, Europejskiego Komitetu Praw Społecznych na podstawie EKS. EKPC oraz ETPC wypracowały sukcesywnie rozwijane orzecznictwo dotyczące szeregu fundamentalnych kwestii społecznych, takich jak praca, ochrona zdrowia, mieszkalnictwo, oświata, które dają racjonalną podstawę do dyskusji o takiej kategorii prawa, jaką jest niepodzielność i jaką rolę faktycznie pełni w sferze ochrony praw człowieka. Orzecznictwo organów kontroli Konwencji wykazuje jednoznacznie integracyjne podejście do problemu generacji praw człowieka. Międzygeneracyjna integracja praw politycznych i obywatelskich oraz praw gospodarczych, socjalnych i kulturalnych w Konwencji nie znosząc różnic między poszczególnymi generacjami praw człowieka, daje szansę na wzmocnienie ich ochrony, z podkreśleniem jej aspektu proceduralnego. Termin *niepodzielność* w konsekwencji nie oznacza wyłącznie relacji od praw politycznych i obywatelskich do praw gospodarczych, socjalnych i kulturalnych. Relacja ta ma charakter sprzężenia zwrotnego. Nie można wykluczyć dochodzenia praw człowieka pierwszej generacji na podstawie umów międzynarodowych z zakresu praw człowieka drugiej generacji. Dobrą egzemplifikację tej tezy stanowi EKS.

Orzecznictwo organów kontroli Konwencji odnoszące się do praw człowieka drugiej generacji bazowało na dychotomii obowiązków negatywnych i pozytywnych państwa. Obecnie podział ten nie ma zasadniczego znaczenia dla orzekania w rozważanym zakresie, tak jak twierdzenie o nakładach związanych z realizacją obowiązków pozytywnych i z rzekomym ich brakiem w przypadku obowiązków o charakterze negatywnym. W efekcie, w omawianej monografii odchodzi się od posługiwania się wymienionymi pojęciami i zaznacza się ich obecność, o ile realnie wpływają na kierunek wykładni Konwencji w przedmiocie praw człowieka drugiej generacji. Wydaje się bardziej adekwatne, jeśli w ogóle, stosować dla potrzeb teorii praw człowieka trójczłonową klasyfikację obowiązków państwa, zaproponowaną przez A. Eide⁷. Jest to założenie o tyle słuszne, iż orzecznictwo ETPC wydaje się kłaść nacisk na ogólny obowiązek ochrony praw człowieka, co implikuje ochronę praw człowieka drugiej generacji. Trzeba dodać, że orzeczenia uwzględniające ‘roszczenia’ gospodarcze, socjalne i kulturalne wiążą się niekiedy z istotnym obciążeniem państwa pod względem finansowym. Organy kontroli Konwencji są zatem przygotowane do podejmowania decyzji newralgicznych również pod względem ekonomicznym, o ile służyłoby to ochronie praw człowieka. Orzecznictwo w zakresie praw człowieka drugiej

⁷ Eide A., ‘Economic, Social and Cultural Rights as Human Rights’, [w] A. Eide *et al.* (eds.), *Economic, Social and Cultural Rights – A Textbook*, Dordrecht–Boston–London: MNP, 2001, s. 24.

generacji zainicjowała EKPS. W związku z reformą systemu Konwencji zadanie to przejął i kontynuuje ETPC. W prezentowanej monografii zdecydowano się skoncentrować przede wszystkim na orzeczeniach ETPC, zaznaczając inicjującą rolę lub odmienne stanowisko EKPC w sprawie.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych (artystycznych).

Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych skupiały się wokół stosowania i interpretacji prawa międzynarodowego, a także prawa europejskiego ze szczególnym uwzględnieniem mechanizmów ochrony praw człowieka wypracowanych i funkcjonujących w organizacjach międzynarodowych oraz skutków ich działania w sferze prawa polskiego.

Odnosnie do praw człowieka w prawie Unii Europejskiej (UE) na odnotowanie zasługują w szczególności publikacje dotyczące wolności związkowej i jej związków z analogiczną instytucją prawa międzynarodowego. W prawie międzynarodowym i w systemach prawa wewnętrznego, w tym również państw członkowskich wolność związkowa jest uważana za prawo człowieka. Odrębność systemu UE od innych systemów prawa międzynarodowego oraz od porządków prawnych tworzących ją państw ujawnia się także we właściwym wyłącznie temu systemowi, specyficznemu podejściu do koncepcji praw człowieka, w tym i wolności związkowej. Organizacje wspólnotowe od momentu powstania cechował brak sprecyzowanego stanowiska w kwestii praw człowieka. Jak wykazano w publikacji, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) zmienił to stanowisko stwierdzając, że prawa człowieka należą do ogólnych zasad systemu prawnego organizacji wspólnotowych. Cechą szczególną orzecznictwa TSUE jest regularne powoływanie się na Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 r. (Konwencja) jako podstawę ochrony praw człowieka w systemie prawa unijnego. W 1992 r. do traktatu ustanawiającego podstawy prawne UE wprowadzono przepis stanowiący, iż jedną z zasad, na których opiera się UE, jest poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności (Katarzyna Łasak, *Wolność związkowa jako ogólna zasada prawa wspólnotowego* [w:] Z. Brodecki [red.], *Acquis communautaire "Zatrudnienie i ochrona socjalna"*, Wyd. Lexis Nexis, Warszawa 2004, nr wyd. 1, s. 110–7).

Pogłębiona analiza orzecznictwa TSUE w zakresie praw człowieka wykazała, że elementy wolności związkowej, jakie sąd ten wyróżnia w swoich orzeczeniach, świadczy o akceptacji koncepcji wolności związkowej stworzonej na potrzeby demokracji politycznej, jak i demokracji społecznej, uzupełniając i wzbogacając obowiązujące w tym względzie

prawo wspólnotowe i prawo państw członkowskich. Z merytorycznego punktu widzenia to zasady spójności gospodarczej i społecznej, partycypacji, obywatelstwa UE oraz ochrony fundamentalnych praw człowieka decydują, iż wolność związkową pojmuje się jako mechanizm służący zrównoważonemu rozwojowi demokracji gospodarczej i społecznej w państwach członkowskich UE i samej organizacji. Specyfika formalna systemu prawnego UE przesądza natomiast o tym, iż źródeł prawa dotyczących wolności związkowej należy poszukiwać zarówno w porządku prawnym tej organizacji, jak i jej państw członkowskich. Wzajemne oddziaływanie tych porządków prawnych przyczyniło się do tego, że niektóre elementy regulacji odnoszące się do wolności związkowej, przyjęte przez systemy prawne państw członkowskich, zostały inkorporowane przez system prawny organizacji i odzwierciedlone w orzecznictwie TSUE. W konsekwencji na koncepcję wolności związkowej w UE będą składać się następujące elementy: zbiorowa reprezentacja pracowników, informacja, konsultacja i rokowania zbiorowe (współokreślanie), prawo do strajku, ochrona przed antyzwiązkową dyskryminacją (Katarzyna Łasak, *Wolność związkowa* [w:] Z. Brodecki [red.], *Acquis communautaire „Zatrudnienie i ochrona socjalna”*, Wyd. Lexis Nexis, Warszawa 2004, nr wyd. 1, s. 342–53).

Badania nad relacją prawa UE i prawa polskiego w obszarze wolności związkowej prowadzą do wniosku, że konstytucyjne ujęcie wolności związkowej w Polsce mieści się we wspólnej, państwom członkowskim UE i prawu organizacji, koncepcji wolności jako prawa człowieka pierwszej i drugiej generacji, odzwierciedlającej w tym kontekście międzynarodowe standardy ochrony praw człowieka. Mimo że w polskiej Konstytucji wolność związkową umieszczono w katalogu praw i wolności politycznych, to jej koncepcja obejmuje również cechy praw społecznych (Katarzyna Łasak, *Prawo polskie a prawo wspólnotowe w zakresie wolności związkowej* [w:] Z. Brodecki [red.], *Acquis communautaire, „Zatrudnienie i ochrona socjalna”*, Wyd. Lexis Nexis, Warszawa 2004, nr wyd. 1, s. 525–33).

Statusu prawnego jednostki, z perspektywy ochrony praw człowieka w kontekście relacji prawo międzynarodowe a prawo europejskie, dotyczy publikacja na temat udzielania azylu w państwach członkowskich UE, które są przecież związane postanowieniami Konwencji. Z najnowszego orzecznictwa ETPC wynika, że istnienie przemocy o charakterze niedyskryminującym upoważnia jednostkę do ubiegania się o ochronę międzynarodową, o ile wykaże, że jest nią zagrożona z powodów dotyczących jej szczególnie. W tym przypadku chodzi jednak nie o przyznanie ochrony uzupełniającej, lecz o nabycie statusu uchodźcy. Organ ten raczej zmierza do rozszerzenia ochrony przyznawanej na podstawie art. 3

Konwencji osobom zagrożonym torturami oraz niehumanicznym bądź poniżającym traktowaniem. W konsekwencji dążenie do ograniczania międzynarodowej ochrony osób ubiegających się o azyl wydaje się nie tylko sprzeczne z orzecznictwem ETPC. Z punktu widzenia art. 3, a nawet czasami art. 2 Konwencji równie problematyczna wydaje się transpozycja warunków, które w rzeczywistości stosują się tylko do udzielania statusu uchodźcy. Ustanowione mocą dyrektywy kwalifikującej kryteria przyznawania statusu uchodźcy oraz ochrony uzupełniającej umożliwiają ocenę ryzyka pogwałcenia praw o podstawowym charakterze. Taką właśnie perspektywę trzeba uwzględnić weryfikując warunek zindywidualizowanej natury zagrożenia, od którego spełnienia zależy uzyskanie ochrony uzupełniającej (Katarzyna Łasak, *Status prawny jednostki* [w:] Z. Brodecki [red.], Europa urzędników, Wyd. Lexis Nexis, Warszawa 2009, nr wyd. 1, s. 269–87).

Do interesujących wniosków w zakresie relacji między prawami gospodarczymi w prawie europejskim prowadzi analiza orzeczenia TSUE w sprawach o ochronę pracowników, ponieważ pokazuje, jak różnie można rozumieć pojęcie niedozwolonego zróżnicowanego traktowania w zależności od tego, czy powołują się na nią pracodawcy zmierzający do ograniczenia nakładów na wynagrodzenia czy pracownicy żądający podniesienia stawek płacy. Wolność związkowa i swoboda świadczenia usług nie mogą być przeciwstawiane, ponieważ nie stanowią dla siebie alternatywy. Obie wartości są równoważne. Działają one na różnych płaszczyznach, które jednakże mają punkty styeczne. Dlatego tak ważne i tak trudne jest utrzymanie ich w równowadze. Wyrok w sprawie Laval destabilizuje ten układ. Jeżeli przyznaje się nadrzędność jedynej wartości, w tym przypadku swobodzie świadczenia usług, należy jej podporządkować pozostałe. Logiczną konsekwencją jest uznanie maksymalnego charakteru Dyrektywy nr 96/71, a minimalnego zakresu ochrony pracowników delegowanych. Żelazna logika nie dziwi, ale może niepokoić, zwłaszcza jeśli wychodzi z błędnego założenia (Katarzyna Łasak, *Spór o istotę wspólnotowej dyrektywy 96/71 dotyczącej delegowania pracowników w ramach świadczenia usług*, *Studia Europejskie*, 4/2009, s. 167-78).

Wreszcie ETPC włączył się w długotrwały spór na temat korzystania z prawa do rokowań zbiorowych przez pracowników administracji publicznej, przynajmniej w części przyczyniając się do jego rozstrzygnięcia. Wziąwszy jednak pod uwagę specyficzną organizację pracy w administracji publicznej, opartą na unifikacji trzeba z ostrożnością traktować pogląd o absolutnym charakterze prawa do rokowań zbiorowych zatrudnionych w niej osób. Ograniczenia korzystania z wolności związkowej nie powinny być na tyle restrykcyjne, aby jej ochronę uczynić nieskuteczną czy pozbawioną praktycznego znaczenia.

Zasadniczym problem, które towarzyszy dokonującym się zmianom w układzie stosunków pracy jest definicja dialogu społecznego. Można sprowadzić jego sens, tak jak np. w dyrektywie o ERZ⁸, do informowania oraz ewentualnego konsultowania pracowników przez pracodawcę w kwestii jego zamiarów dotyczących zakładu pracy. Jednak w najbardziej pierwotnym wymiarze dialog społeczny implikuje czynne uczestnictwo pracowników w decyzjach pracodawcy poprzez wszczynanie rokowań zbiorowych i zawieranie układów zbiorowych pracy. Trybunał w dyskutowanej sprawie zawyrokował na korzyść z drugiej wymienionych opcji. Jednocześnie sąd ten odpowiedział na kolejne ważne pytanie. Układem zbiorowym pracy wolno uregulować całokształt stosunków między pracodawcą a pracownikami. Warunki pracy i wynagrodzenia nie pozostają w żadnym razie poza zakresem przedmiotowym tego rodzaju porozumień. Przeciwnie, odnoszące się do nich postanowienia formują zwykle trzon układów zbiorowych pracy. Spostrzeżenie to ma niezwykle ważną wagę, jeżeli ma się świadomość, iż większość przedsiębiorstw w Europie nie posiada już statusu narodowego. Zawierane w ich ramach układy zbiorowe pracy mają wymiar europejski w rozumieniu przepisów UE (Katarzyna Łasak, *Konwencja Europejska chroni prawo do rokowań zbiorowych*, Księga pamiątkowa ku czci Prof. dra hab. A. Straburzyńskiego, Gdańskie Studia Prawnicze, XXXIX, 2013, s. 115-26).

Jak wykazano, priorytetową rolę w dochodzeniu praw człowieka drugiej generacji mają mechanizmy skargowe tak w ramach traktatów przewidujących prawa polityczne i obywatelskie, jak i na podstawie umów międzynarodowych ustanawiających prawa gospodarcze, socjalne i kulturalne. W orzecznictwie inicjowanym w następstwie uruchamiania procedur skargowych wykazano, między innymi, że w sprawach szczególnie ważnych dla jednostki takich, jak prawo do świadczenia ubezpieczeniowego władze publiczne mają obowiązek postępować zgodnie z zasadą dobrych rządów. Zasada ta wymaga od władz publicznych działania w rozsądnym czasie oraz stosowania odpowiednich mechanizmów w wiarygodny sposób (Katarzyna Łasak, *Zasada dobrych rządów a prawo do świadczenia ubezpieczeniowego*, Gdańskie Studia Prawnicze-Przegląd Orzecznictwa 4/2011, s. 235–41). W obszarze prawa do nauki zagwarantowanego w art. 17 ust. 2 EKS wymaga ustanowienia oraz utrzymywania skutecznego systemu oświaty. Kryterium oceny efektywności stanowi przesłanka równego dostępu do odpowiedniego poziomu kształcenia wszystkich dzieci. Szczególną uwagę trzeba zwrócić na zagwarantowanie dostępu do nauki

⁸ Dyrektywa Rady 94/95 z dnia 22 września 1994 r. w sprawie ustanowienia Europejskich Rad Zakładowych, Dz. Urz. 1994. L 254.

dzieciom znajdującym się w trudnych położeniu materialnym, niedostosowanym społecznie, chronicznie chorym lub niepełnosprawnym. W przypadku tej grupy dzieci należy zmodyfikować istniejące formy kształcenia do ich potrzeb i zdolności. Odnosząc się do specyficznej sytuacji dzieci z upośledzeniem umysłowym, Europejski Komitet Praw Społecznych przypomniał, iż zasadą jest włączenie je w zintegrowany system oświaty (Katarzyna Łasak, *Dziecko upośledzone umysłowo jako podmiot prawa do nauki w Europejskiej Karcie Społecznej*, Gdańskie Studia Prawnicze-Przegląd Orzecznictwa 3/2009, s. 197–201). Istotne jest w dziedzinie prawa do nauki położenie przez ETPC silnego akcentu na problem zakazu zrzeczenia się prawa do bycia niedyskryminowanym. Z orzecznictwa Trybunału jednoznacznie wynika, że zrzeczenie się prawa zagwarantowanego przez *Konwencję*, o ile w ogóle jest dozwolone, musi zostać dokonane w sposób nie budzący wątpliwości. Zrzekający się powinien posiadać pełną wiedzę, co do skutków zrzeczenia się i działać bez przymusu, zwłaszcza gdy dziecko prawidłowo rozwijające się w sferze psychicznej kwalifikuje się jako opóźnione umysłowo z powodu jego pochodzenia rasowego czy też etnicznego (Katarzyna Łasak, *Społeczny kontekst dyskryminacji Romów w zakresie prawa do nauki*, Biuletyn Biura Informacji Rady Europy. Europejskie standardy antydyskryminacyjne, 3/2008, s. 23–35). Skuteczność skarg międzypaństwowych, indywidualnych i zbiorowych w obszarze praw społecznych podsumowano w dwóch publikacjach (Katarzyna Łasak, *Prawa społeczne w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, Instytut Wydawniczy EuroPrawo, Warszawa 2013; *Warunki dopuszczalności skargi zbiorowej w systemie Europejskiej Karty Społecznej* [w:] H. Machińska [red.], *Polska i Rada Europy 1990-2005*, Wyd. Biuro Informacji Rady Europy, Warszawa 2005, nr wyd. 1, s. 237–57).

Katarzyna Łasak